

ХВҚ қызметкерлерінің 2020 жылғы 2–13 қарашада Қазақстанға сапары

ХВҚ қызметкерлерінің тобы экономикалық дамуды, перспективаларды, тәуекелдер мен саясатты шолу үшін 2020 жылғы 2-13 қараша аралығындағы кезеңде Қазақстанда виртуалды миссия өткізді. Талқылаулар Covid пандемиясының және мұнай нарығындағы бағаның күтілмеген өзгерістерінің салдары, уәкілетті органдар саясатының жауап шараларының артықшылықтары мен проблемалары, сондай-ақ Covid пандемиясынан кейінгі реформалардың басымдықтары туралы болды. Миссия мүшелері Қазақстандағы уәкілетті органдар мен басқа да әріптестеріне ынтымақтастықтың жоғары деңгейі үшін алғыс білдіреді.

Экономикалық даму және перспективалар

1. Экономика Covid пандемиясының және мұнай нарығындағы бағаның күтілмеген өзгерістерінің салдарынан зардап шекті. ОПЕК+келісіміне сәйкес қызмет көрсету саласындағы белсенділіктің төмендеуі мен мұнай өндірісінің қысқаруына байланысты өндіріс көлемі 2020 жылдың алғашқы тоғыз айында шамамен 2,8 пайызға қысқарды. Соған қарамастан, ауыл шаруашылығы, өңдеу өнеркәсібі және құрылыс мемлекеттік бағдарламалар желісі бойынша қолдау кезінде оң өсуді сақтап қалды. Қазанда 7 пайыз деңгейінде бола отырып, инфляция Ұлттық Банктің (ҚРҰБ) нысаналы дәлізінен 4-6 пайызға асып түсті, бұл тамақ өнімдері бағасының таяудағы өсуін және теңге бағамының төмендеуін көрсетеді. Үшінші тоқсанда сыртқы ағымдағы операциялар есебінен негізінен мұнай экспортының әлсіздігінен тапшылық пайда болады деп күтілуде; алайда, алтынвалюта резервтері негізінен алтын бағасының өсуі есебінен артты. Миссия 2020 жылы экономикалық белсенділік 2,7 пайызға қысқарып, келесі жылы өсу оң мәндерге оралады деп болжайды, дегенмен пандемияның дамуына, мұнай бағасының тұрақсыздығына және негізгі сауда әріптестерінің қатысуымен сауда шиеленісіне қатысты айтарлықтай тәуекелдер сақталуда.

Ақша-кредит және бағам саясаты

2. Наурызда мұнай бағасының күрт төмендеуінен кейін ҚРҰБ есептік мөлшерлемені 12 пайызға дейін (9,25 пайыздан) көтерді, пайыздық мөлшерлеме дәлізін кеңейтті, валюта нарығына интервенция жасады және айырбастау бағамының қысқа мерзімді тұрақсыздығын шектеу үшін шетел валютасын сатып алу тәртібі туралы ережелерге өзгерістер енгізді. Валюта нарығындағы қысымның әлсіреуіне және экономикалық белсенділікке қатысты алаңдаушылықтың артуына қарай ҚРҰБ базалық мөлшерлемені жазға қарай 9 пайызға дейін төмендетіп, жеңілдікті мөлшерлемелер бойынша кредиттеудің қолданыстағы бағдарламаларын кеңейтті және шағын және орта кәсіпорындар (ШОК) үшін жаңа бағдарламаны іске қосты. Бұл шаралар жеке секторды кредиттеуді қолдауда табысты болды.

3. Ақша-кредит және қаржы саясатының дағдарысқа реакциясы шешуші және уақтылы болғанына қарамастан, ол экономиканы қаржыландырудағы мемлекеттің

маңызды рөлін одан әрі күшейтті. Пандемияның ықтимал екінші толқынына қатысты белгісіздікті ескере отырып, дағдарысқа қарсы шараларды кеңейту қажет болуы мүмкін, бірақ мемлекеттің араласуын қысқарту және нарықтық тетіктер негізінде экономиканы қалпына келтіру үшін негіз құру мақсатында оларды біртіндеп қысқартуды жүргізу маңызды. Кең мағынада, қазіргі уақытта талқыланатын орта мерзімді ақша-кредит стратегиясы ақша-кредит саясатын тиімді іске асыру жолындағы кедергілерді анықтау және жою үшін маңызды болады. ҚРҰБ-ның инфляциялық таргеттеу саясатын ұстанушылығы жоғары бағалауға лайық. Бұл бір мезгілде долларландыруды төмендетуге бағытталған саясатты ілгерілету және инфляцияға айырбастау бағамы құбылмалылығының әсерін біртіндеп төмендетуге бағытталған реформаларды жүргізу кезінде ағымдағы жылдың көктеміндегі оқиғалар көрсеткендей, амортизатор ретінде қызмет ететін икемді айырбастау бағамын қолдауды қамтиды. Осыған байланысты мемлекеттік саясатқа сенімнің күшеюі ҚРҰБ тәуелсіздігін нығайтудан, инфляцияның сенімді нысаналы көрсеткіштерін белгілеуден және инфляциялық күтулерді неғұрлым тиімді шектеу мақсатында ақша-кредит саясатының әсерін беру тетіктерін нығайтудан пайда көреді.

Қаржы секторындағы саясат

4. Көптеген банктер Covid дағдарысына салыстырмалы түрде үлкен капитал қорымен кірді, бұл осы тұрақтылықтың бұдан әрі де сақталумен 2020 жылдың басында жүргізілген активтердің сапасын тексерумен (АСТ) расталады. Пандемия кезінде капитал мен өтімділікке қойылатын талаптарды төмендетуді, тәуекелдердің салмақты коэффициенттерін төмендетуді және белгілі бір кредиттік экспозициялар бойынша кредиттердің жіктелуін тоқтатуды қоса алғанда, бірқатар уақытша реттеушілік жеңілдіктер енгізілді. Бұл шаралар дағдарыстың әсерін азайтуға көмектесті, бірақ қаржы секторының тұрақтылығына тәуекелдерді шектеу үшін экономика қалпына келген сайын оларды біртіндеп азайту керек. Қажет болған жағдайда банктер өздерінің капитал резервтері мен өтімділігін қалпына келтіру бойынша пәрменді орта мерзімді жоспарларды әзірлеуі керек және АСТ шеңберінде анықталған қайта капиталдандыру қажеттіліктеріне қатысты шаралар қабылдауға тиіс.

5. Жақында құрылған Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі (Агенттік) ҚРҰБ-мен өзара әрекет ете отырып қаржылық қадағалауды күшейту арқылы Covid дағдарысына қарсы іс-қимылда елеулі прогреске жетті. Бұдан әрі ол Қазақстандағы қаржылық реттеу және қадағалау жүйесін үздік халықаралық стандарттарға сәйкес келтіруде, сондай-ақ банктердегі бизнес-модельдер мен тәуекелдерді басқару жүйелерін нығайтуға жәрдемдесуде маңызды рөл атқаратын болады. Осы мақсатта Агенттіктің институционалдық әлеуеті мен тәуелсіздігін нығайту жөніндегі стратегияны іске асыруды жалғастыру аса маңызды болады.

Салық-бюджет саясаты

6. Уәкілетті органдар Covid пандемиясына жауап ретінде контрциклдік салық-бюджет саясатын ұстанды. Миссия халықтың әл-ауқатын қорғау үшін ағымдағы жағдайларда қол жетімді бюджеттік резервтерді пайдалануды қолдайды.

Мемлекеттік басқару секторының жалпы тапшылығы (жергілікті бюджеттерді және ҚРҰҚ-ты қоса алғанда) кірістер деңгейінің төмендеуін және денсаулық сақтауға қосымша шығыстарды, осал үй шаруашылықтарына ақшалай және заттай трансферттерді, сондай-ақ ШОК-ты және мейлінше көп зардап шеккен секторларды қолдауды көрсете отырып 2020 жылы ІЖӨ-нің 5½ пайызына дейін артады деп күтілуде. 2021 жылы салық-бюджет саясаты экономиканы қалпына келтіруді қолдау үшін бейімделгіш болып қалады деп күтіледі. Салық-бюджеттік ынталандыру 2019 жылдан бастап 2021 жылға дейінгі аралықтағы кезеңде мемлекеттік борышты ІЖӨ-нің 4 пайызына ұлғайтуға алып келеді. Дегенмен, борыш деңгейі ҚРҰҚ-ның активтерінен айтарлықтай төмен болып қалуда.

7. Бюджеттік резервтерді қалпына келтіру орта мерзімді басым міндет болып табылады. Бюджетті шоғырландыру 2023 жылдан кейінгі кезеңде мұнайға жатпайтын тапшылықты ІЖӨ-нің 6 пайызы деңгейінен төмен қысқарту және ұстап тұру мақсатында 2022 жылы қайта басталады деп күтілуде. Осы мақсатта уәкілетті органдар салықты әкімшілендіруді жақсарту есебінен, оның ішінде жаңа цифрлық технологияларды пайдалану арқылы мұнайға жатпайтын түсімдердің көлемін ұлғайту, сондай-ақ бюджеттік бағдарламалардың тиімділігін арттыру бойынша жұмыс жүргізуде. ХВҚ қызметкерлерінің миссиясы мұнайға жатпайтын түсімдер көлемінің өсуі және әділдікті қамтамасыз ету үшін, оның ішінде ҚҚС арттыру және прогрессивті табыс және мүлік салығын салуды енгізу есебінен салық реформалары үшін мүмкіндіктерді атап өтеді. Бұл реформалар жақсы дайындалып, бейресми экономиканы қысқарту жөніндегі шаралармен қатар жүргізілуге тиіс.

8. ХВҚ қызметкерлерінің миссиясы уәкілетті органдардың салық-бюджет саласын және бюджет тәуекелдерін басқару тәсілдерін одан әрі нығайту жөніндегі жоспарын мақұлдауда. Қазіргі кезде ҚРҰҚ қаражатын пайдалану қағидаларын жетілдіру және мемлекеттік шығыстар үшін контрциклдық тетіктерді енгізу бойынша күш-жігер қолдануда. Уәкілетті органдар да 2022 жылдың бюджетіне енгізу үшін негізгі макроэкономикалық және ұзақ мерзімді, оның ішінде квазимемлекеттік сектор жағынан тәуекелдерді қамтитын бюджет тәуекелдері туралы есепті дайындау бойынша жұмыс жүргізуде. Миссия тиімді салық-бюджет жүйесі тиісті түрдегі қаржылық айқындылық пен мемлекетті қаржыны басқару тетіктеріне негізделетінін атады.

Құрылымдық реформалар

9. Covid пандемиясынан кейін қалпына келу және кейіннен орнықты және инклюзивті өсімді қамтамасыз ету құрылымдық реформаларды жүргізуде тұрақты прогресті талап етеді. Миссия мыналарды: бәсекелестікті арттыруды, мемлекеттің экономикаға қатысуын азайтуды, өндірмейтін салаларды дамытуды, мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыруды, басқару институттарын нығайтуды және денсаулық сақтау мен білім беру жүйелерін жетілдіруді қоса алғанда, уәкілетті органдар дамудың жаңа стратегиясында айқындаған басым салаларды қолдайды. Алайда осы реформалардың қарқынына Covid дағдарысы әсер етуі мүмкін болса да, соңғы жылдары қолжеткізген жетістіктерді сақтау және реформалар қарқынын қолдау маңызды болып қалуда. Атап айтқанда, мұнайгаз, телекоммуникация, авиация, энергетика және теміржол секторларындағы компанияларды

жекешелендіруде одан әрі ілгерілеу өте маңызды. Сонымен қоса, миссия уәкілетті органдардың жаңа цифрлық технологияларды енгізу және экологиялық проблемаларды шешу жөніндегі жоспарларын қолдайды, олар келешекте экономикалық өсім мен жұмыс орындарын құру үшін жаңа мүмкіндіктер аша алады.

Қорытынды ережелер

10. ХВҚ қызметкерлерінің миссиясы мемлекеттік саясат шеңберінде уәкілетті органдар тарапынан пандемияға ден қою шараларына жоғары баға береді және олардың дағдарыстан кейінгі кезеңде барынша орнықты және инклюзивті өсуге ұстанымдарын түгелдей қолдайды. 2020 жылға арналған бюджетті нақтылау және жалғасып келе жатқан дағдарысқа қарсы шаралар осал үй шаруашылықтарына және кәсіпорындарға өте маңызды көмекті қамтамасыз етеді. Келешекті болжай отырып, дамыған жеке сектордың пайда болуын, экономикалық өсімді және жұмыс орындарын құруды тежейтін негізгі құрылымдық шектеулерді жою үшін одан әрі күш-жігер де қажет. Оларды іске асыру макроэкономикалық тұрақтылықты сақтау және мемлекеттік саясат пен институттарды нығайту бойынша қабылданған шараларды күшейтеді. ХВҚ ағымдағы негізде бұдан әрі де саясат мәселелері бойынша консультациялар ұсынуға және саясаттың жоғарыда қарастырылған барлық маңызды салаларында техникалық көмекті кеңейтуге дайын.

11. Миссия IV бап бойынша 2021 жылғы консультацияларды Covid пандемиясынан кейін қалпына келуге бағытталған саясатқа назар аударып, 2021 жылғы көктемде өткізуді ұсынады. Талқылаулар салық-бюджет жүйесінің және салық саясатының, ақша-кредит және бағам саясаты жүйелерінің жұмыс істеп тұруының, қаржы саласындағы реттеу мен қадағалаудың, сондай-ақ экономикалық әртараптандыру мен орнықты инклюзивті өсімге жәрдемдесуге арналған құрылымдық реформалардың мәселелеріне арналуы мүмкін.

Қазақстан: жекелеген экономикалық көрсеткіштер, 2018-22 жж.

	2018	2019	2020 (болж.)	2021 (болж.)	2022 (болж.)
Өндіріс					
Нақты ІЖӨ өсімі (%)	4.1	4.5	-2.7	3.3	3.8
Нақты мұнай	4.5	0.1	-6.0	2.4	3.6
Нақты мұнаймен байланысты емес	4.0	5.7	-1.8	3.5	3.8
Мұнай мен газ конденсатын өндіру (млн. тонна)	90	90	85	87	90
Жұмыспен қамту					
Жұмыссыздық (%)	4.9	4.8	5.5	5.2	5.0
Баға					
Инфляция (%)	5.3	5.4	7.5	5.9	5.0
Мемлекеттік қаржы					
Түсімдер (ІЖӨ-ден %)	21.4	19.7	17.2	18.5	18.8
Олардың ішінде: мұнайдан түсім	7.4	6.9	4.5	5.4	5.4
Шығыстар (ІЖӨ-ден %)	18.9	20.3	22.6	21.5	20.1
Бюджет балансы (ІЖӨ-ден %)	2.5	-0.6	-5.4	-3.0	-1.4
Мұнайға жатпайтын бюджет балансы (ІЖӨ-ден %)	-4.9	-7.5	-9.9	-8.4	-6.8
Жалпы мемлекеттік борыш (ІЖӨ-ден %)	20.3	19.9	23.6	24.0	24.9
Ақша-кредит қаражаты					
Кең ақша масса (өсім %-бен)	7.0	2.4	8.8	8.6	7.5
Жеке секторды кредиттеу (ІЖӨ-ден %)	22.7	21.3	23.0	23.6	24.1
ҚРҰБ-тың есептік мөлшерлемесі (кезең соңында, %)	9.3	9.3	...	...	...
Төлем балансы					
Ағымдағы операциялар шоты (ІЖӨ-ден %)	-0.1	-4.0	-3.5	-3.1	-2.9
Таза шетелдік тікелей инвестициялар (ІЖӨ-ден %)	-2.6	-3.0	-1.8	-3.0	-3.0
ҚРҰБ резервтері (келесі жылғы тауар мен көрсетілетін қызметтер импортының айларында)	7.2	7.8	9.0	8.8	8.4
ҚРҰҚ активтері (келесі жылғы тауар мен көрсетілетін қызметтер импортының айларында)	13.5	16.5	14.6	13.7	13.6
Сыртқы борыш (ІЖӨ-ден %)	89.1	87.3	96.9	91.4	85.3
Айырбастау бағамы					
Айырбастау бағамы (өткен жылмен салыстырғанда өзгерістер %-бен, АҚШ долларына теңгемен, кезең соңында)	15.6	-0.8	...	...	...

Дереккөздері: Қазақстанның уәкілетті мемлекеттік органдарының ресми есептік деректері, ХВҚ қызметкерлерінің бағалаулары мен болжамдары.